

Vi Konsumenter

2015-06-01

Dnr N2015/2191/J

Näringsdepartementet
att: Anneke Svantesson
103 33 Stockholm

Slutbetänkande av Konkurrenskraftutredningen, SOU 2015:15 Attraktiv, innovativ och hållbar strategi för en konkurrenskraftig jordbruks –och trädgårdsnäring

Föreningen Vi Konsumenter (VK) representerar aktiva och engagerade konsumenter. Föreningen har sedan flera år prioriterat aktiviteter inom området hållbar konsumtion och produktion av livsmedel. Speciellt har fokuserats på minskad köttkonsumtion och minskad risk för utveckling av antibiotikaresistens. Konkurrenskraftutredningen som underlag för en framtida svensk livsmedelstrategi har stor betydelse från konsumentens synpunkt.

Sammanfattning:

Vi konsumenter anser att

- Den höga andelen import strider mot det av riksdagen beslutade generationsmålet. En svensk livsmedelstrategi ska därför sträva mot en ökad svensk hållbar livsmedelsproduktion, som ska ha som främsta utgångspunkt att tillgodose hemmamarknadens efterfrågan.
- Ökad export ska ses som en god möjlighet att öka den svenska produktionen.
- Konkurrenskraftsutredningens förslag att öka konkurrenskraften genom ökad produktivitet, bättre företagande, behovsriktad forskning och kvalificerad rådgivning bör ges hög prioritet.

- Konkurrenskraften ska stärkas genom att bevara och utveckla svenska mervärden d v s värdeskapande. Svenska konsumenter betalar i dag mer för svenska livsmedel och denna möjlighet bör ges ökat fokus.
- Ökad ursprungsmärkning är nödvändig byggt på fakta. Kommunikation av dessa krävs för att konsumenterna ska kunna göra informerade val.
- Svenska konsumenter vill att samhället kollektivt genom lagstiftning sätter ribban och har högt förtroende för svenska myndigheter
- En sänkning av svenskt regelverk för djurskydd och miljö till EU:s nivå är i strid mot samhällets och konsumenternas värderingar kring hur djur ska hållas och skötas. Svenska konsumenter värderar djurskydd och miljö som starka mervärden. Det angeläget att medverka till en höjning av djurskyddet inom EU.
- Resonemang kring flexibilitet och målstyrning skapar osäkerhet för såväl konsumenter som producenter. Kontrollen av efterlevnaden riskerar att bli rättsosäker. Frivilliga kontrollprogram är därmed ett dåligt alternativ.
- De kostnader som svensk djurskyddslagstiftning anses belasta produktionen med är inte validerade. Intäkter beroende på bättre djurhälsa och ökad produktivitet har inte kvantifierats.
- Ett gott djurskydd bidrar till god djurhälsa, vilket minskar behovet av antibiotikabehandling och därmed risken för ökad antibiotikaresistens. Det innebär att en sänkning av djurskyddsnivån innebär en ökad risk för såväl folk – som djurhälsa.
- Konkurrenskraftutredningen har ett tydligt producentperspektiv. Konsument, djurskydd – och miljöaspekter måste tydligt involveras i det fortsatta arbetet med en svensk livsmedelstrategi.

Det ligger ett stort värde i att regeringen lägger en vision och en strategi om en hållbar, attraktiv och innovativ jordbruks – och trädgårdsnäring. En utgångspunkt för utredningen har varit en vikande svensk livsmedelproduktion och den stora importandelen strider mot generationsmålet: Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. Från sårbarhetssynpunkt är det också angeläget att inte utarma svensk produktion utan värdera tillräcklig beredskap inför en krissituation.

Allmänt innehåller Konkurrenskraftutredningen viktiga fakta och ger förslag till ett antal konstruktiva åtgärder som kan förbättra svenskt lantbruks konkurrenskraft. VK bedömer dock att Konkurrenskraftutredningen haft ett alltför tydligt producentfokus och framför allt koncentrerats på minskade kostnader och mindre på möjlighet att öka intäkterna. Miljö – och konsumentorganisationer har haft ett begränsat inflytande. Djurskyddsorganisationer, som direkt berörs av utredningens förslag har inte bjudits in. I det fortsatta arbetet med en svensk livsmedelsstrategi förväntar sig VK att dessa intressen blir väl tillgodosedda genom att representeras i det föreslagna nationella rådet.

VK har vid flera tillfällen tillsammans med Sveriges Konsumenter, Medveten konsumtion, Naturskyddsföreningen, WWF och Djurskyddet Sverige i media under förra året tydligt kommunicerat sitt budskap att den svenska djurskyddsnivån inte bör sänkas. Ett tungt vägande skäl är att detta kan bidra till ökad antibiotikaanvändning. Vi beklagar att utredningen inte hört dessa synpunkter, som kommer från en bred folkopinion.

Detaljsynpunkter

2.1 Varför strategi?

VK ger starkt stöd till att Sverige i ökad omfattning ska nyttja CAP för att öka svenskt jordbruks konkurrenskraft. Finland har varit betydligt mer framgångsrikt. Ökad produktivitet och marknadsanpassning är viktiga för ökad konkurrenskraft. Däremot är inte villkor och regler i paritet med konkurrentländerna enligt VK vägen till framgång (se 4.3). Utredaren pekar själv på svensk produktions konkurrensfördelar – hög säkerhet, gott djurskydd och låg antibiotikaanvändning. VK ifrågasätter att Macklean som dotterbolag till LRF, format bilder kring hur utvecklingen ska vändas.

2.2 Vision 2030

VK bedömer att visionen om höjd djurskyddslagstiftning inom EU till en acceptabel nivå är önskvärd men inte är realistisk. VK stöder därmed inte visionen om gemensam djurskyddslagstiftning inom EU. Däremot är det angeläget att Sverige har tillgång till insatsvaror och livsmedel vid eventuella krissituationer.

2.4 Metod för genomförande

I det nationella rådet måste såväl konsument – miljö, som djurskyddsintresset vara representerat.

2.5 förutsättningar för att uppfylla visionen

VK vill speciellt betona produktivitetens utveckling inom ramen för svenskt djurskydd. I lantbruksdebatten fokuseras alldeles för mycket på att hävandet av vissa enskilda djurskyddsregler, skulle lösa animalieproduktionens problem med bristande konkurrenskraft. Det finns en stor potential i att öka konkurrenskraften med en mängd andra åtgärder inklusive marknadsföring av svenska mervärden.

3.2 Företagande och inre effektivitet

Avsnittet pekar på den stora skillnaden i effektivitet mellan besättningar. Detta är en potential för bättre lönsamhet.

4.1, 4.2 Kostnader för arbetskraft och produktionsmedelsskatter

Det är angeläget att belysa att det finns olika kostnader som begränsar svensk konkurrenskraft. Men andra länder har i vissa avseenden högre skatter än Sverige (tabell 4.1).

4.3 Djurskydd

Av EU:s medborgare finns störst engagemang för djurvälstånd hos svenska medborgare (EU-barometern 2007). Det är dessa värderingar som ligger till grund för den svenska djurskyddslagstiftningen, där Sverige ställer högre krav än EU:s lagstiftning. Djurskyddslagstiftningen måste även fortsättningsvis avspegla svenska värderingar och en sänkning till EU-nivå stämmer inte med svenska värderingar om hur djur ska hållas och skötas. Två kritiska frågor finns i djurskyddsförordningen; krav på bete för mjölkkor och lösgående svin som är speciellt viktigt att värna. Den svenska lagstiftningen har setts över löpande från att den infördes 1988, varför lantbruksnäringens resonemang kring modernisering inte är helt relevant. Svenskt djurskydd har bidragit till att Sverige har EU:s lägsta antibiotikaförbrukning till djur. Men friska djur minskar inte bara läkemedelsförbrukningen utan ger högre produktivitet. Friska djur växer bättre och producerar mer. Detta har inte beaktats i utredningen. Utredningen förordar ökad målstyrning, minskad detaljeringsgrad och ökad flexibilitet. Detta strider mot EU:s lagstiftning, skapar osäkerhet och tvivel hos

såväl konsumenter som producenter. Utredningen pekar på problem redan med dagens djurskyddskontroll och problemen kommer öka med minskad detaljstyrning.

VK stöder inrättandet av ett vetenskapligt råd. Därmed inte sagt att dagens djurskyddslagstiftning inte bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet.

VK anser att förprovningen bör utvecklas och förbättras och inte avvecklas. Förprovningen syftar till att förebygga djurskyddsproblem och undvika felaktiga investeringar.

Sverige har högst andel av de som tänker på djurvälstånd när man handlar mat i EU (EU-barometern 2007). Att svenska konsumenter värderar djurs välfärd högt, avspeglas också i aktuella konsumentstudier från LRF Mjolk, Svenskt Kött och Svensk Fågel. VK anser att utredningen brister i sin analys inom detta område. Det finns en tilltro till att förtroendet för svenska livsmedel fortsatt skulle vara hög även om Sverige skulle sänka lagstiftningen till EU:s nivå och att frivilliga kontrollprogram skulle införas som alternativ. Detta överensstämmer inte med flera konsumentstudier, vilka bekräftar att svenska konsumenter vill att samhället sätter ribban i form av lagstiftning (EU-projekt, Econ Welfare 2011 och Göteborgs Universitet, 2011 Swedish Consumers' Views on Farm Animal Welfare, Molly MacGregor, Hanna Leonardsson and Karl Bruckmeier).

Utredningen har bara marginellt noterat att det under 2014 ändå skett en tydlig förändring. Svenska mervärden har kommunicerats av handeln f f a ICA. Importen av kött har minskat och den svenska produktionen har ökat. Efterfrågan på svenska ekologiska livsmedel har ökat kraftigt. Och svenska konsumenter betalar mer för svenska livsmedel. Att merbetalningen inte i tillräcklig grad bidragit till böndernas lönsamhet ger anledning till att se över effektiviteten i alla delar av kedjan.

4.3.2 Kostnader för svenska särkrav

VK efterlyser en aktuell analys av kostnader och intäkter relaterat till svenska djurskyddskrav. De kostnader som redovisas inkluderar inte intäkter i form av friskare djur och ökad produktivitet. Svenska slaktsvin har högst tillväxt i hela Europa och svenska mjölkkor är högt avkastande. Den mest genomarbetade studien på gris genomfördes 1996 av Lars Jonasson. Då beräknades kostnaden till 0,50 kr per kg griskött. VK ställer sig därmed frågande till att kostnaden

skulle vara högst för kyckling och slaktsvin. Jordbruksverkets analys av kostnaderna för bete inkluderar inte intäkter av bättre djurhälsa.

4.3.6 Sammanfattande beskrivning

Diagram 4.3 VK stöder inte bedömningen att EU kommer att höja sin djurskyddsnivå till 2030. Även om det finns positiva krafter som driver på för bättre djurskydd, som Danmark, Tyskland, Nederländerna och Sverige när det gäller gris, så finns starka motkrafter från andra EU-länder. EU:s konkurrenskraft är vikande och ett eventuellt frihandelsavtal mellan EU och USA kan snarast driva mot ett sänkt djurskydd eftersom djurskydd inte ingår i avtalet. I övrigt se 4.3.

4.4 Växtskydd

VK hänvisar till synpunkter framförda av Naturskyddsföreningen och vill betona forskning och utveckling av förebyggande växtskyddsarbete.

5 Marknadsförutsättningar

Från hållbarhetssynpunkt är prispressen på livsmedel alarmerande och bidrar till att vi bryter mot många av planetens gränser. Vår svenska produktion har minskat sina klimatutsläpp, men vår konsumtion har kraftigt medfört ökade utsläpp. Politiken måste sätta gränser eftersom marknaden och konsumenterna inte ensamma kan lösa de globala hållbarhetsfrågorna. Politikerna kan också se till att riktade stöd inom ramen för CAP, gynnar en hållbar utveckling.

5.2 Livsmedelsindustrins konkurrenskraft

VK stöder uppfattningen att avsaknaden av politisk viljeinriktning påverkar investeringsviljan hos svenska livsmedelsföretag. VK ifrågasätter det generella påståendet att multinationella företag inte värdesätter svenska mervärden. Vi har inte den uppfattningen. Danish Crown är ett exempel på motsatsen. VK ifrågasätter Mackleans analys av att svenska slakteriföretag är kostnadseffektiva och efterlyser analys av annan livsmedelsindustri. Med tanke på politiskt stöd hade det varit av värde att inkludera Finland i tabell 5.1. Export ska se som en möjlighet, som under förutsättning av svenska råvaror, ger en möjlighet att öka svensk produktion. En exportsatsning får dock inte användas som skäl för att sänka svensk lagstiftning inom områdena livsmedelssäkerhet, miljö och djurskydd. Utredningen förslår att LBU utnyttjas för exportsatsningar.

Sådana insatser måste vägas mot andra prioriterade områden där LBU kan göra nytta från hållbarhetssynpunkt.

5.4 Marknadsmakt inom livsmedelskedjan

VK stöder en kontinuerlig granskning av konkurrensen i livsmedelskedjan. Inte bara inom detaljhandeln utan inom industrin, exempelvis inom mejeriindustrin, som domineras av stora aktörer.

5.5 Medvetna konsumenter

VK tillstyrker en utökad ursprungsmärkning. Men det är angeläget att märkningen fylls med innehåll för att konsumenterna ska kunna göra informerade val. Speciellt gäller detta mjölkprodukterna där ursprungsmärkningen i dag är bristfällig. Det är bra att myndigheterna tar över ansvaret för att sammanställa fakta, som LRF eller Svenska Djurhälsovården tidigare gjort. Men dessa måste kommuniceras, vilket varit den stora svagheten sedan EU-inträdet. Lantbruksnäringen har inte gett konsumenterna skäl till att välja svenskproducerade livsmedel och kunskapen hos konsumenterna om svenska mervärden har sjunkit. Trots detta har många konsumenter valt svenska livsmedel och betalt mer för dessa. Det finns ett begränsat antal miljömärkningar på livsmedel och VK delar inte uppfattningen att det finns en mångfald av märkningar som är förvirrande för konsumenterna.

När det gäller den offentliga upphandlingen, så har det redan innan det nya upphandlingsdirektivet 2014, funnits möjlighet att ställa djurskydds – och miljökrav vid upphandling av livsmedel genom Miljöstyrningsrådets kriterier. Här måste politikerna ta sitt ansvar. De senaste uppgifterna tyder på minskad andel svenskt kött i den offentliga upphandlingen vilket är oroande.

5.6 EU:s marknadsreglerande åtgärder

Det måste vara ett oeftergivligt krav att Sverige bättre utnyttjar EU-medel för att stärka svenskt jordbruks konkurrenskraft. Utredaren hänvisar i olika sammanhang till möjligheten att utnyttja LBU. Det är angeläget att medlen används på sådant sätt så att de bidrar till hållbar utveckling och inte bara till ökad konkurrenskraft exempelvis export.

6. Kunskap och innovation

VK anser att detta viktiga område är väl beskrivet och stöder föreslagna åtgärder.

7. 1 Konsekvensbedömning

Den prognos som utredaren presenterade i juni förra året, bedöms oroande, men har inte beaktat de positiva förändringar som hänt under 2014. Generellt har utredningen ett fokus på kostnader och för lite på möjligheten att öka betalningsförmågan hos livsmedelsföretagen. Utredaren föreslår att spannmålsarelen bör öka med 30 % och att detta skulle innebära ökad användning av bekämpningsmedel. Ändå hävdas motsägelsefullt att detta skulle innebära positiva effekter på den biologiska mångfalden (sid 158).

7.3 Regler och villkor

VK vill påminna om att mycket av regelbördan kan hänföras till EU-lagstiftning inom området jordbruk, djurskydd och livsmedelssäkerhet.

Djurskydd

Utredaren förslår en översyn av djurskyddslagstiftningen. VK vill påminna om förra regeringens uppdrag att se över djurskyddslagen, som överlämnades till landsbygdsministern 2011, SOU 2011:75. Flera år utredningsarbete och många remissinstansers ansträngningar att värdera utredarens förslag borde kunna användas på ett bättre sätt än att förkastas i en kommande översyn. Utredaren föreslår en mer målstyrd och flexibel lagstiftning, som kommer ställa ökade krav på helhetssyn i kontrollen. VK vill upprepa att en sådan inriktning inte stämmer med EU:s lagstiftning. Risker är också att rättsosäkerheten ökar för djurhållarna. Utredaren pekar på att en sänkning av djurskyddslagstiftningen kan försämra djurskyddet och föreslår frivilliga djurskyddstandarder som komplement. Skillnaden är att medborgarna kan påverka lagstiftningen men inte frivilliga standarder. Det bör också observeras att frivilliga standarder kräver tydliga kriterier som måste vara möjliga att revidera. Inom ramen för frivilliga standarder finns litet utrymme för målstyrning och flexibilitet.

Växtskydd

Utredarens förslår ökad tillgänglighet av kemiska bekämpningsmedel. Förvånansvärt nog påstår man att detta skulle minska miljöbelastningen och att såväl konventionella som ekologiska odlare gynnas av förslagen.

7.4 Marknadsförutsättningar

I flera fall nämns Landsbygdsprogrammet som tänkbar finansiering. VK vill betona att en omprioritering inte får innebära att viktiga insatser för ökad

hållbarhet riskeras. Ökad export av livsmedel kan innebära en möjlighet till ökad svensk produktion, vilket kan positivt påverka livsmedelsföretagens konkurrenskraft. Men en förutsättning är att exporten bygger på svenska råvaror. Medel bör tillföras för att kommunicera fakta om svensk livsmedelsproduktion. VK föreslår att Konsumentverket får en aktiv roll i detta arbete.

Med vänlig hälsning

Vi Konsumenter genom

Gunnela Ståhle
ordförande